

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Історичний факультет

Кафедра давньої та нової історії України

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник декана з науково-педагогічної

навчальної роботи

Тарас ПШЕНИЧНИЙ

_____ 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія українського козацтва

для студентів

галузь знань **03 Гуманітарні науки**
напрямок підготовки **032 Історія та археологія**
освітній рівень **перший (бакалаврський)**
освітня програма **Історія України та культурна антропологія
(з поглибленим вивченням іноземних мов)**
вибірковий блок **Давня, середньовічна та нова історія України**
вид дисципліни **вибіркова**

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2021 /2022
Семестр	6
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	іспит

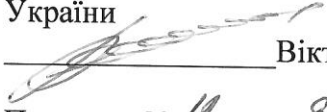
Викладач: Чуткий Андрій Іванович, доктор історичних наук, доцент, професор кафедри давньої та нової історії України

Пролонговано: на 2021/2022 н.р. _____ «__» _____ 2022 р.
(підпис, ПІБ, дата)

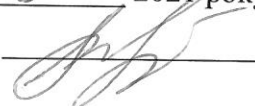
на 20__/20__ н.р. _____ («__» _____) «__» _____ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2021

Розробник: Чуткий Андрій Іванович, доктор історичних наук, доцент, професор
давньої та нової історії України

ЗАТВЕРДЖЕНО
Завідувач кафедри давньої та н
України

Віктор КОЛЕСНИК
Протокол № 12 від «30» червня

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол № 7 від «26» 08 2021 року
Голова науково-методичної комісії Наталія ТЕРЕС

ВСТУП

1. Мета дисципліни – дати сучасні наукові знання на інформативному, інтерпретаційному та дискусійному рівнях з історії українського козацтва на матеріалі визначальних, вузлових подій, процесів і явищ у його соціально-економічній, політичній та військовій сферах діяльності.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. Знати:

- 1.1. сучасні історичні терміни та поняття з історії козацтва;
- 1.2. сутність, природу та генезис історичних явищ;
- 1.3. хронологію подій пов'язаних з історією українського козацтва
- 1.4. основні наукові проблеми та концепції, пов'язані зі змістом навчального курсу.
- 1.5. провідних діячів, котрі були висунуті українським козацтвом.

2. Вміти:

- 2.1. володіти основними методами наукового пізнання;
- 2.2. здійснювати аналіз та узагальнення природи та генезис історичних явищ;
- 2.3. працювати з рекомендованими науковими дослідженнями і публікаціями джерел.

3. Володіти елементарними навичками аналізу історичних джерел, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, розуміти базові поняття з історії українського козацтва («уходництво», «реєстрові козаки», «низові козаки», «паланка»).

3. Анотація навчальної дисципліни:

Розглядаються основні поняття та періодизація історії українського козацтва. Порівнюються теорії походження українського козацтва. Розглядаються джерела поповнення запорозького козацтва. З'ясовуються відмінності у правовому статусі низового та реєстрового козацтва. Подається інформація по територіальній структурі запорозького козацтва та структурі його управління і пояснюються повноваження кошової старшини. Розкривається місце і роль українського козацтва в історії України та Європи. Пояснюються причини занепаду запорозького козацтва та подальша доля запорозьких козаків після зруйнування Січі.

4. Завдання (навчальні цілі): формування цілісної системи знань про процес формування, історію українського козацтва та його місце в історії України. У результаті вивчення дисципліни студент повинен засвоїти базові поняття та масив писемних джерел з історії українського козацтва, орієнтуватись в теоріях виникнення та оцінки ролі козацтва в історії України та вміти здійснювати їх порівняльне тлумачення.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання (РН)			
1.1	Знати сучасні історичні терміни та поняття з історії козацтва	лекція, самостійна робота	семінарські заняття	20%
1.2	Знати сутність, природу та генезис історичних явищ	лекція, самостійна робота	контрольна робота з тем ЗМ1 (модуль 1)	10%
1.3	Знати хронологію подій пов'язаних з історією українського козацтва	лекція, самостійна робота	реферат 1	10%
1.4	Знати основні наукові проблеми та концепції, пов'язані зі змістом навчального курсу	лекція, самостійна робота	контрольна робота з тем ЗМ2 (модуль 2)	10%
1.5	Знати провідних діячів, котрі були висунуті українським козацтвом	лекція, самостійна робота	реферат 2	10%
2.1	Вміти володіти основними методами наукового пізнання;	лекція, самостійна робота	екзамен	10%
2.2.	Здійснювати аналіз та узагальнення природи та генезис історичних явищ	самостійна робота	екзамен	10%
2.3	Вміти працювати з рекомендованими науковими дослідженнями і публікаціями джерел	лекція, самостійна робота	екзамен	20%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових дисциплін які *не входять* до блоків спеціалізації)

Результати навчання дисципліни (код)	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	2.1	2.2	2.3
Програмні результати навчання (назва)								
ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії	+	+		+			+	+
ПРН 15. Знати сутність та особливості українського державотворення в різні історичні періоди.	+	+		+	+	+		+
ПРН 17.1 Знати та аналізувати найважливіші наративні джерела з історії України.	+	+	+			+	+	
ПРН 17.2 Вміти узагальнювати перебіг основних подій на території України в доісторичний, ранньоісторичний, середньовічний та в період нового часу.	+		+	+	+		+	+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Контрольна робота з тем ЗМ1 (модуль): РН 1.2 — 10 балів/ 6 балів*.
2. Контрольна робота з тем ЗМ2 (модуль): РН 1.4 — 10 балів/ 6 балів.
3. Семінарські заняття з тем ЗМ1 (3 опитування): РН 1.1 – 10 балів/ 6 балів.
4. Семінарські заняття з тем ЗМ2 (3 опитування): РН 1.1 – 10 балів/ 6 балів.
5. Реферат (ЗМ1): РН1.3 - 10 балів/ 6 балів.
6. Реферат (ЗМ2): РН1.5 - 10 балів/ 6 балів.

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання:

- форма оцінювання – іспит;
- максимальна кількість балів, які може отримати студент – 40 балів;
- Оцінюються такі результати навчання студента: вміння встановити причинно-наслідкові зв'язки в подіях та явищах пов'язаних з історією українського козацтва; володіння джерельною базою, самостійність мислення та вміння робити порівняльний аналіз персоналій та дій українського козацтва в рамках історії України.
- форма проведення іспиту – письмова, види завдань – завдання, які потребують розгорнутих відповідей;
- мінімальний поріг рівень екзаменаційної оцінки, за якої іспит вважається складеним – **24 бали.**

Необхідна умова допуску до іспиту: студент не допускається до екзамену, якщо під час семестру набрав менше ніж **20 балів (критично розрахунковий мінімум). Рекомендований мінімум допуску до іспиту 36 балів.**

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів:

- бали, отримані під час семінарських занять;
- бали, отримані за модульні контрольні роботи;
- бали, отримані за самостійну роботу (за підготовку рефератів);
- бали, отримані під час складання підсумкового контролю (екзамену), а саме: за виконання запропонованих завдань.

(Зразки тестових завдань для модульних контрольних робіт, тематику рефератів, екзаменаційні питання див. Навчально-методичний комплекс з даної дисципліни).

Зміст курсу поділений на 2 змістовних модулі. Кожний модуль включає в себе лекції та самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1 - 8, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 9 –15.

Оцінка успішності знань студентів здійснюється під час семестрового оцінювання (контрольна робота, відповіді на семінарських заняттях, реферати) та підсумкового оцінювання (іспит).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, семестрове оцінювання максимум 60 балів; підсумкове оцінювання (іспит) – максимум 40 балів).

Змістовий модуль 1 <i>Українське козацтво наприкінці XV ст. – в середині XVII ст.</i>		Змістовий модуль 2 <i>Українське козацтво в середині XVII – середині XIX ст.</i>		Іспит
30 залікових балів (максимум)		30 залікових балів (максимум)		
<i>самостійна робота (3 семінарські заняття, реферат)</i>	<i>модульна контрольна робота</i>	<i>самостійна робота (3 семінарські заняття, реферат)</i>	<i>модульна контрольна робота</i>	
20 (максимум)	10 (максимум)	20 (максимум)	10 (максимум)	

САМОСТІЙНА РОБОТА

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання як окремих тем, так і деяких розділів тем програми курсу. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється під час семінарських занять, оцінювання рефератів, модульних контрольних робіт.

Упродовж семестру оцінюється робота студента *під час кожного семінару* (доповідь, доповнення, участь у дискусії). Під час семінару студент має можливість досягти від 1 до 5 балів. Критеріями оцінювання відповіді студента під час семінару є:

- повнота розкриття питання 5 балів;
- логіка викладення 4 бали;
- використання основної і додаткової літератури 3 бали;
- аналітичні міркування, вміння робити висновки 1-2 бали.

Реферати студент подає викладачеві не пізніше ніж за два тижні до проведення модульного контролю з відповідного Змістового модулю, зокрема Реферат 1 (до 15 березня) і Реферат 2 (до 15 травня). Критерії оцінки реферату:

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 9-10 балів;
- обґрунтоване розкриття проблеми 7-8 балів;
- тема розкрита неповністю, обмежена джерельна база та обґрунтування 5-6 балів;
- реферат переважно компілятивного рівня 3-4 бали;
- розкритий лише один окремий аспект теми 1-2 бали.

Теми рефератів з кожного змістовного модулю викладач пропонує студентам на першому занятті відповідного модулю: ЗМ1 – початок лютого; ЗМ2 – початок квітня.

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться **модульні контрольні роботи (МК)**, зокрема, Контрольна робота ЗМ1 (кінець березня) і Контрольна робота ЗМ2 (кінець травня).

Участь студентів в контрольних заходах обов'язкова. МК проводиться у письмовій тестовій формі. Кожна модульна контрольна робота містить 3 завдання, правильна відповідь на перше і друге оцінюється в 3 бал за кожне (максимум), третє – у 4 балів (максимум). Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за МК – 10 балів. Студент, який не виконав вимоги по самостійній роботі, не допускається до складання МК, і даний модуль йому не зараховується.

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються у відповідності до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

Екзаменаційний білет містить три завдання, перше і друге – оцінюються у 10 балів кожне, третє – у 20 балів. Критеріями оцінювання відповіді є:

Відповідь повна, подане власне бачення проблеми 10 (19-20 – для 3 питань)

Відповідь повна, подане власне бачення проблеми та зроблені ґрунтовні висновки, проте наявні окремі незначні помилки при викладі фактичного матеріалу	8-9 (16-18 – для 3 питань)
Відповідь відображає знання фактичного матеріалу з питання	7 (13-15 – для 3 питань)
Відповідь демонструє знання фактичного матеріалу, але допущені окремі помилки	5-6 (10-12 – для 3 питань)
Відповідь фрагментарна, відображені лише деякі аспекти проблеми	3-4 (7-9 – для 3 питань)
Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі фактичного матеріалу	2 (4-6 – для 3 питань)
Відповідь має значні помилки, або відсутня	1 (1-3 – для 3 питань)

Умовою допуску до іспиту є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 20 балів (**критично-розрахунковий мінімум**). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт. **Рекомендований мінімум** для допуску до іспиту – 36 балів.

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Екзамен	Підсумкова оцінка
Мінімум	18	18	24	60
Максимум	30	30	40	100

7.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	самостійна робота
Модуль 1. Українське козацтво наприкінці XV ст. – в середині XVII ст.				
1	Тема 1. Предмет і завдання курсу	1		2
2	Тема 2. Джерела з історії українського козацтва	1		2
3	Тема 3. Історіографія українського козацтва	1	2	4
4	Тема 4. Теорії походження українського козацтва	1		4
5	Тема 5. Формування козацького стану	1		4
6	Тема 6. Господарська діяльність козацтва до середини 17 ст.	1	2	2
7	Тема 7. Суспільно-політична діяльність козацтва до середини 17 ст.	2	2	2
8	Тема 8. Військова справа і воєнна діяльність козацтва до середини 17 ст.	1	2	4
9	<i>Реферат за змістом тем ЗМ1</i>	-	2	4
10	<i>Модульний контроль (колоквіум)</i>			-
Модуль 2. Українське козацтво в середині XVII – середині XIX ст.				
11	Тема 9. Козацтво у національно-визвольній війні українського народу середини 17 ст.	2		2
12	Тема 10. Політичний статус і адміністративно-політичний устрій української козацької держави – Гетьманщини	2	2	2
13	Тема 11. Козацтво і козацька старшина в соціальній структурі Гетьманщини і Російської держави	1	2	2
14	Тема 12. Місце і роль Запорозької Січі у складі Гетьманщини та Російської держави	2		4
15	Тема 13. Правобережне і слобідське козацтво у другій половині 17 – середині 18 ст.	1		4
16	Тема 14. Воєнна діяльність українського козацтва в 1676 – 1783 рр.	2	2	4
17	Тема 15. Козацькі війська останньої чверті 18 – середини 19 ст. в Україні	1		2
18	<i>Реферат за змістом тем ЗМ2</i>	-		4
19	<i>Модульний контроль (колоквіум)</i>	-	2	-
	ВСЬОГО	20	18	52

Загальний обсяг 90 год., в тому числі:

Лекцій – **20 год.**

Семінарських занять – **18 год.**

Самостійна робота – **52 год.**

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Брехуненко В.А. Східна брама Європи. Козацька Україна середини XVII - XVIII ст. – К.: Темпора, 2014. – 504 с.
2. Винар Л. Козацька Україна: Вибрані праці. – К. – Львів – Нью-Йорк – Париж, 2003. – 677 с.
3. Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 7. – К., 1995. – 624 с. – Т. 8, ч.1-3: Роки 1626-1650. К., 1995. – 856 с.; Т. 9, ч. 1: 1650-1654 рр. – К., 1996. – 871 с.; Т. 10. – К., 1996. – 408 с.
4. Історія українського козацтва: Нариси: У 2 т. – Т. 1. / Редколегія: В.А.Смолій (відп. ред.) та ін. – К.: Києво-Могилянська академія, 2006. – 800 с.; Т. 2. – 2007. – 724 с.
5. Таїрова-Яковлева Т.Г. Гетьмани України. Історія про славу, трагедію та мужність. – К.: Кліо, 2015. – 424 с.
6. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворенні XVII – XVIII ст. У 2 кн. – К.: Ін-т історії України, 2018. – 608 с.
7. Українське козацтво: Мала енциклопедія. – К.: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. – 568 с.; 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2006. – 672 с.
8. Щербак В. Українське козацтво: Формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. – К.: Видавничий дім "KM Academia", 2000. – 300 с.
9. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: У 3 т. – К.: Наукова думка, 1990. – 1991; Т. 1 – 1990. – 589 с.
10. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – К.: Критика, 2006. – 584 с.

Додаткові:

1. Антонович В.Б. Про козацькі часи на Україні. – К.: Дніпро, 1991. – 238 с.
2. Архів Коша Нової Запорозької Січі: Корпус документів 1734 – 1775. – Т. 1. – К., 1998. – 696 с.; Т. 2. – К., 1998. – 750 с.
3. Багалій Д.І. Історія Слобідської України. – Х.: Основа, 1991. – 256 с.
4. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К.: Вища школа, 1994. – 539 с.
5. Збірник козацьких літописів: Густинський, Самійла Величка, Грабянки. – К.: Дніпро, 2006. – 976 с.
6. Історія України: Хрестоматія / Упоряд. В.М. Литвин. – К.: Наукова думка, 2013. – 1056 с.
7. Леп'явко С. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні. – Чернігів: Сіверянська думка, 1996. – 286 с.
8. Малі українські діярії XVII – XVIII ст. – К.: Кліо, 2015. – 408 с.
9. Мельник Л.Г. Політична історія Гетьманщини XVIII ст. у документах і матеріалах: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 140 с.
10. Мицик Ю.А., Плохій С.М., Стороженко І.С. Як козаки воювали. – Дніпропетровськ: Січ, 1991. – 302 с.
11. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. – К., 2016. – 496 с.
12. Полководці Війська Запорозького: Історичні портрети. – Кн. 1. – К.: KM Academia, 1998. – 400 с.
13. Сергійчук В.І. Армія Богдана Хмельницького. – К., 1996. – 254 с.
14. Сергійчук В.І. Іменем Війська Запорозького: Українське козацтво в міжнародних відносинах XVI – середини XVII століття. – К.: Україна, 1991. – 253 с.
15. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція XVII ст. (1648 – 1676 рр.). – К.: Альтернативи, 1999. – 352 с.
16. Сокирко О.Г. Лицарі другого сорту: Наймане військо Лівобережної Гетьманщини 1669 - 1726 рр. - К.: Темпора, 2006. - 280 с.

17. Українське козацтво: Мала енциклопедія. – К.: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. – 568 с.; 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2006. – 672 с.
18. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657 – 1687). – К.-Львів: НТШ, 2004. – 1088 с.
19. Черкас Б., Берковський В., Ващук Д., Федорук А. Золота доба українського лицарства. Військо та зброя. Політика і право. Економіка й торгівля. Персоналії. – Х., 2018. – 208 с.
20. Чухліб Т. Гетьмани і монархи: Українська держава в міжнародних відносинах 1648-1714 рр. – К. – Нью-Йорк, 2003. – 518 с. / НТШ в США; Інститут історії України НАН України, Науково-дослідний інститут козацтва.